

Стаття надійшла до редакції 19.06.2017

Перевірено на плагіат 10.10.2017 р.

унікальність – 98.92%

УДК 811.111'42:7.097(73)

МОВНІ ЗАСОБИ ПРОБУДЖЕННЯ ЕМОЦІЙ СТРАХУ В КІНОТЕКСТАХ А. ХІЧКОКА

Задерій Ілона Юріївна, Ilona_Tregub@meta.ua

аспірант

Херсонський державний університет

Стаття присвячена виявленню й аналізу мовленнєвих засобів пробудження емоції страху у кінотекстах визначного голлівудського кінорежисера А. Хічкока: «Проблеми з Гарі», «Психо» і «Вертіго». Визначено, що страх лежить в основі хорор-фільмів і є їх базовою негативною емоцією. Зазначено, що для пробудження цієї емоції необхідне певне накопичення напруженого очікування і хвилювання. Осмислено характер виявлення страху і зроблено висновок про те, що така емоція зазвичай викликана соціальним середовищем, в якому написаний твір. Вона може мати непряме вираження, локалізуватися у певному предметі чи явищі. Ним можуть стати: маньяк-убивця, вампір, чудовисько, які зосереджують в собі цілий спектр негативно забарвлених емоційних станів. У кінострічках майстра хорор-фільмів А. Хічкока почуття тривоги виникає завдяки лінгвістичним засобам, використаним режисером. Створити відчуття саспенсу допомагають: семантичний повтор лексем, глибокі інформативні образи, епітети, метафори, порівняння, а також інші мовленнєві прийоми. Саме вони створюють неповторний світ хорор-фільмів. Використання режисером великої кількості тропів спрямовано не лише на створення багатоаспектних і інформаційно напружених персонажів у кінострічках. Мовна гра актуалізує приховані змісти, робить напруженою його загальну атмосферу.

Ключові слова: емоція, страх, лінгвальні засоби втілення страху, напруга, саспенс, хорор.

Особенности пробуждения эмоции страха в кинотекстах А. Хичкока

Задерий И. Ю., Ilona_Tregub@meta.ua

аспирантка

Херсонский государственный университет

Статья посвящена выявлению и анализу языковых средств пробуждения эмоции страха в кинотекстах известного голливудского кинорежиссера А. Хичкока: «Проблемы с Гарри», «Психо» и «Вертиго». Так как страх лежит в основе хоррор-фильмов и является их базовой отрицательной эмоцией, для пробуждения этой

Actual Problems of Linguistics

© Zaderij I., Ilona_Tregub@meta.ua

Specifics of Fear Awakening in the Films by A. Hitchcock (in Ukrainian)

эмоции необходимо определенное накопление напряженного ожидания и волнения. Только таким образом возможно достичь контакта с телезрителем. Осмысливается характер проявления страха и делается вывод о том, что эмоция такого рода обычно вызвана социумом, в котором создано произведение. Она может иметь не прямое выражение, локализоваться в некотором предмете или явлении. Им могут стать: маньяк-убийца, вампир, чудовище, в которых сосредотачивается целый спектр негативно окрашенных эмоциональных состояний. В кинолентах мастера хоррор-фильмов А. Хичкока ощущение тревоги появляется и благодаря лингвистическим средствам, используемым режиссером. Создать чувство саспенса помогают: семантически значимые повторы лексем, глубокие информативные образы, эпитеты, метафоры, сравнения, а также другие языковые средства и приемы. Именно они создают неповторимый мир хоррор-фильмов. Использование режиссером большого количества тропов имеет целью создание многоаспектных персонажей в кинолентах. Языковая игра актуализирует подтекст, делает атмосферу фильма еще более стрессогенной.

Ключевые слова: эмоция, страх, лингвальные средства передачи страха, саспенс, хоррор.

Specifics of Fear Awakening in the Films by A. Hitchcock

Zaderij I., Ilona.Tregub@meta.ua

Post-graduate student

Kherson State University

The article is devoted to the revelation and analysis of the lingual means of fear awakening, used in films by the famous Hollywood film director A. Hitchcock: "The Troubles with Harry", "Psycho" and "Vertigo". In the horror-movies fear appears to be their basic negative emotion which might be actualized with the help of a certain amount of tension and anxiety. Only in this way the contact with the television audience may be achieved. The character of the fear appearance is analysed and a conclusion is made that such emotion is provoked by the society, in which filmtexts are created. It might have the indirect expression, be localized in this or that subject or phenomenon. For example: maniacs, vampires, monstrosities, in which the variety of the negative emotional states is highly concentrated. In the filmstrips by the master of horror movies A. Hitchcock the feeling of anxiety arises with the help of the lingual means used by the film director. The following lingual stylistic means are of help for creation of the feeling of suspense: the semantic repetition of lexemes, deep, informative images, epithets, metaphors, similes and others. They create the inimitable world of horror movies. The usage of the great amount of tropes aims at the creation of multispectral movie heroes. The language play actualizes the implicit senses, makes the atmosphere of the film more stressful.

Key words: emotion, fear, lingual devices of fear realization, suspense, horror.

Актуальність дослідження визначається необхідністю різностороннього вивчення індивідуально-авторського втілення жахливого у кінофільмах видатного голівудського режисера А. Хічкока, який є майстром створення хорор-фільмів.

Наукова новизна розвідки полягає у виборі в якості об'єкта дослідження плану вираження не досліджуваної раніше на такому матеріалі емоції жахливого як культурного феномену. Принципово новим є підхід до мови кінотекстів А. Хічкока, оскільки досі не приділялося достатньо уваги дослідженню його кінострічок у лінгвістичному аспекті.

Останнім часом вчені-лінгвісти все більше уваги приділяють емотології (взаємозв'язок мови і емоцій). Протягом тривалого часу лінгвістика ігнорувала той факт, що емоції керують процесами поведінки людини і визначають те, як вона відтворює навколишнє середовище, сприймає і породжує мову. Наприкінці ХХ ст. кардинально змінився погляд на взаємозв'язок між емоціями і когніцією.

Наразі існує велика кількість праць, присвячених аналізу відображення емоцій в мові, емоційним характеристикам слова і тексту, емотивним смислам і емоційним домінантами тексту, емоційним концептами і метафорам: С. Воркачов, Є. Димитрова, С. Іонова, Н. Красавський, В. Леонт'єв, Є. Мягова, Н. Панченко, В. Піщальникова, Я. Покровська, Ю. Сорокін, О. Філімонова, В. Шаховський, Р. Ekman, W. Friesen, G. Lakoff, Z. Koveszes, A. Wierzbicka та ін.

Полеми нашого дослідження стала така форма прояву почуттів, як страх. Страх є однією з домінантних емоцій людини. Людина відчуває страх перед явищами природи, невідомістю, жахами війни, хворобами, катастрофами, втратою кохання, близьких, – усі ці й інші прояви свідчать про універсальність і, на жаль, домінантність цього феномену в житті людини.

Об'єктом дослідження є емоція страху, досліджувана на матеріалі кіно текстів фільмів А. Хічкока «Психо», «Вертіго» і «Проблеми з Гарі».

Предметом нашого дослідження є лінгвальні засоби вираження емоції «страх» у кінотекстах А. Хічкока.

Метою дослідження є виявлення шляхів пробудження емоції страх у глядачів під час перегляду кінострічок «Проблеми з Гаррі», «Психо» та «Вертіго».

Поставлена мета досягається вирішенням таких завдань:

- уточнення змістовного наповнення поняття «страх»;
- виявлення лексичних одиниць англійської мови, які номінують емоцію страх у кінострічках кінорежисера А. Хічкока;
- висвітлення функціонування емоції страх у кіномові фільмів жанру хорор.

Основною рисою хорор-фільмів є страх, який реалізується на екрані тими чи іншими сюжетними поворотами, подіями, образами і т. ін. Ця емоція може

розвиватися як на фоні фантастичних, так і на тлі психопатологічних дій людини, проявів сил природи, стихій, демонстрації сцен насилля, крові тощо.

Страх – це сильна негативна емоція, яка виникає в результаті уявної чи реальної небезпеки і представляє собою загрозу для життя індивіда. Під страхом у психології розуміють внутрішній стан людини, зумовлений передбачуваною чи реальною подією [Matsumoto 2009, 203].

Психологи відносять страх до емоційних процесів. К. Ізард такий стан визначив як базову емоцію, що відноситься до вроджених, таких, що мають генетичні і фізіологічні компоненти. Страх мобілізує організм індивіда до запобіжної поведінки. Негативна емоція сигналізує людині про стан небезпеки, яка на пряму залежить від численних зовнішніх і внутрішніх, набутих чи вроджених факторів [Изард 1999, 314].

Те, про що йде мова – це присутність у фільмі певної сукупності художніх прийомів, яку можна назвати технологією страху, спрямованою на встановлення контакту з глядачем. Саме використання технології страху а зовсім не присутність на екрані певного «джерела страху» (вампіра, привида, інопланетного чудовиська), врешті-решт забезпечують жанрову ідентифікацію відтворення фільмів жанру хорор [Комм 2012, 105].

Інакше кажучи, хорор-фільми, – це не те, **що** показують, а **як** показують. Наприклад, сцени вбивств можуть бути присутні у будь-якому жанрі – від детектива до комедії. Але лише у хорор-фільмах вони є самодостатніми видовищами, атракціонами, схожими на музичні номери в музиці – так звані, шоустопери. Пролонгованість цих сцен, як правило, не викликана потребами наративу. Вони йдуть набагато довше, ніж це вимагається за логікою дії, і нерідко представляють собою дещо на кшталт фільму в фільмі – зі своєю зав'язкою, кульмінацією і розв'язкою. При цьому, сцени вбивств у хорор-фільмах спрямовані не лише на те, щоб викликати страх, але і щоб задовольнити потреби публіки. Звичайний глядач може навіть не звернути уваги на такі речі, але саме ними визначається загальне враження, яке він отримує від фільму (Цей же принцип відноситься до сцен нагнітання напруження – вони також можуть бути самодостатніми шоустоперами) [Комм 2012, 108].

Ця залежність хорору від стилістичних прийомів і засобів виразності спонукала американського режисера Брайана де Пальму до радикального твердження: «Із усіх жанрів фільм жахів найбільше наближений до ідеї чистого кіно» [Briande Palma 2003, 47]. Наслідком тотальної залежності фільмів жахів від питань про форму стала естетизація смерті та вбивств, однієї з найпровокативніших якостей цього жанру, яка з часом перетворила його в об'єкт культу.

Визнаним майстром хорор-фільмів є А. Хічкок – британський кінорежисер, автор неперевершених кіношедеврів, який підкорив Голлівуд. Його

називають королем жахів і батьком сучасного трилера. Фільми режисера ґрунтовані на невизначеності і страху, герої – люди, які стали заручниками обставин. Ефекту тривожного, напруженого очікування режисер досягав шляхом використання свого улюбленого прийому – «саспенс» (від лат. *suspensus* – тривожний, невпевнений, той, хто переживає надію і страх) [Большой латинско-русский словарь 1976, 805].

Прикладом такого впливу на емоції людини може стати комедійний детектив «Проблеми з Гарі» («The Trouble with Harry»). Одним із основних мовленнєвих прийомів створення напруженого фону кінотекстів режисера є семантичний повтор лексем, об'єднаних спільною темою, і таких, що мають відношення до сфери діяльності злочинців: *shooting, hunting, kill, murderer, killer, police, accident, law, bury, bullets, guns*. Використовуючи фонові знання і досвід носія соціальної інформації, читач відчуває негативну конотацію представлених мовленнєвих одиниць, їх безпосередній зв'язок з деякою загрозою, хвилюванням і невпевненістю. Можна припустити, що вказані лексеми потенційно сприяють створенню психологічної напруги: *You'll have more of a job explaining a body that you didn't kill and bury, than a body that you accidentally killed and buried, right, Captain?* [Troubles with Harry]

Як справжній майстер А. Хічкок враховує будь-які деталі і моменти при створенні глибоких інформативних образів, які сприяють креації напруги: *What's wrong? What's bitten you? I only fired **three bullets**. Three! One for the **shooting sign**, one for the beer can - and one for the little man who's lying in the **grave*** [Troubles with Harry]. Або інший приклад: *He thought he had shot him. **The hole in the head**. But as he turned out, it wasn't the captain* [Troubles with Harry] чи *He swore at me **horrible, masculine sounds*** [Troubles with Harry]. Насторожливими є вже й перші рядки роздумів протагоніста: *Fewer things in life give a man more pleasure than hunting. It satisfies his primitive nature, striding through the woods, **picking up his kill*** [Troubles with Harry]. Вони наводять нас на думку, що цей герой схильний до жорстокості та насилля.

Використання автором таких стилістичних засобів, як епітети, метафори і порівняння сприяє як створенню загального образного фону кінотексту, так і гостроті напруги, переживання, тривожного очікування: *A good shot gun, plenty of ammunition, a plain shirt and a hunting cap, unavoidable accident, worse things, a tortured mood, strange people, an act of God, hasty reverence, sticky complications, an awful long time, a cold hard winter, a long way from home, an awkward moment, a terrible truth, a poignant story* [Troubles with Harry].

Серед інших слід виділити ідіоматичні вислови, які є у цій кінострічці. Їх використано, щоб підкреслити безвихідність ситуації, показати цинізм головного героя шляхом введення саркастичних фраз: (1) *Blessed are they who expect nothing, for they shall not be disappointed*; (2) *There's plump rabbits waiting*

for the frying pan; (3) Chase it out of your mind, for heaven's sake; (4) You're right as rain; I'll be there with a clean shirt and a hungry face; (5) Heaven's will is done, and destiny fulfilled [Troubles with Harry].

У психологічному кінотрилері «Психо» (Psycho), який побачив світ у 1960 р., А. Хічкок надав нового значення слову «страх». Якщо у попередньому десятилітті кіноглядач був захоплений вампірами, монстрами-мутантами, інопланетними ящірками, то тепер нічним жахом поважної публіки стає тихий на вигляд, непримітний і нудний матусин синочок Норманн Бейтс, в якому не одразу впізнаєш психопата. Вперше у кінотрилерах з'являється псевдоперсонаж (персонаж-обманка): він входить у довіру до героїв-жертв, і вони легко потрапляють у його тенета. Пастку і суть брехні спостерігає лише глядач і починає активно співпереживати постраждалим. Ця напруга і дух очікування й створюють специфічну атмосферу жаху.

Використання режисером великої кількості тропів спрямовано не лише на створення багатоаспектних та інформаційно напружених персонажів у кінострічці. Мовленнєва гра актуалізує підтекст, робить напруженішою загальну атмосферу контексту. У гостросюжетному трилері А. Хічкока «Психо» основним мовленнєвим прийомом створення атмосфери страху служить техніка нагнітання за рахунок використання семантичних повторів слів зі значеннями *dimness, tension, disturbed, tragic, sordidness, shabbiness, shade, silent, crime*, які створюють своєрідну функційно-семантичну групу. Режисер використовує цей прийом у різних моментах, досягаючи потрібної мети.

Слід зазначити, що залучення специфічної образності спостерігається протягом усієї кінострічки, проте особливо інтенсивно ці прийоми використовуються в кульмінаційних частинах кінотрилеру: *Suddenly we see the hand reach up, grasp the shower curtain, rip it aside [Psycho]*. Амбіоморфні тропи допомагають неочікувано і яскраво, через «раптові всплески» відтворити надприродну напругу героїні: *As she turns in response to the feel and sound of the shower curtain being torn aside. A look of pure horror erupts her face. A low terrible grown begins to rise up out of her throat Psycho*].

Великий внесок у створення атмосфери страху в кінострічці вносять синтаксичні засоби. Використання коротких номінативних непоширених речень, які займають сильну позицію у кіно текстах – починають чи завершують абзац, сприяючи напруженості, загострюючи момент: *Money. Must've needed it. Just hope. Come on. Another hotel. Arbogast goes in. Norman follows. Phoenix. Very early. All right. Lila moves forward [Psycho]*.

Відсутність формального зв'язку між короткими реченнями, широке використання асиндетона і парцеляції сприяють передачі драматичності ситуації. Асиндетон використовується автором для передачі жаху, відчаю: *She notices the stairs, leading down to the basement, stares at them, then back to the stairs*

leading to the second floor, або *She turned frustrated, anxious*, або *She holds a long moment, decides, chooses the correct door* [Psycho].

Навпаки довгі, поширені речення, розлогі описи приміщення викликають затягування дії і пробудження емоції страху в читачів: *The bed is four poster, but uncaponed, the dressing table is fancy and flounced with satin, there is a great chiffonier, a big-doored wardrobe, a large, oval, full-length pier-glass (this against the wall directly opposite the door), a satin recamier, an upholstered armchair by the window, a white marble fireplace, its grate cold, but piled by ashes* [Psycho].

Отже, пробудження емоції страх під час перегляду кінострічок А. Хічкока «Психо», «Вертіго» і «Проблеми з Гарі» досягається шляхом використання таких стилістичних прийомів, як: семантичний повтор лексем загальнонегативної оцінності і кримінальної забарвленості, деталей, які сприяють креації інформативно насичених образів, епітетів, метафор, порівнянь, ідіоматичних висловів, які підкреслюють безвихідність ситуації. Перспектива подальших досліджень полягає у подальшому вивченні емоції «страх» та засобів її лінгвальної реалізації на матеріалі інших кінострічок голлівудського кінорежисера А. Хічкока.

Література:

1. Большой латинско-русский словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://linguaeterna.com/vocabula/list.php?letter=S>
2. Изард, К.Э. Психология эмоций / Перев. с англ. – СПб: Издательство «Питер», 1999. – 464 с.
3. Комм, Д. Формулы страха: Введение в историю и теорию фильма ужасов / Дмитрий Комм. – СПб: БХВ-Петербург, 2012. – 224 с.: ил.
4. de Pal, B. Main interviews / [edit. Laurence F. Knapp] – New York: Liberty, 2003. – 68 с.
5. Cambridge Dictionary of Psychology / [general editor D. Matsumoto] – New York: Cambridge University Press, 2009. – 587 с.
6. Psycho [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sfy.ru/?script=psycho>
7. Troubles with Harry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.springfieldspringfield.co.uk/movie_script.php?movie=trouble-with-harry-the

References:

1. Bol'shoj latinsko-russkij slovar' [Big Latin-Russian dictionary] [Elektronic resource]: <http://linguaeterna.com/vocabula/list.php?letter=S> (In Rus.).
2. Izard K. Je. Psihologijaj emocij [The pshyholgy of emotions] / Perev.sangl. – SPb: Izdatel'stvo «Piter», 1999. 464 p. (In Rus.).
3. Komm D. Formuly straha: Vvedenie v istoriju i teoriju fil'ma uzhasov. – SPb: BHV-Peterburg, 2012. 224 p.: il. (In Rus.).
4. de Pal B. Main interviews / [edit. Laurence F. Knapp] – New York: Liberty, 2003. 68 p.
5. Cambridge Dictionary of Psychology / [general editor D. Matsumoto] – New York: Cambridge University Press, 2009. 587 с.
6. Psycho [Elektronic resource]: <https://sfy.ru/?script=psycho>
7. Troubles with Harry [Elektronic resource]: http://www.springfieldspringfield.co.uk/movie_script.php?movie=trouble-with-harry-the